

Вплив ультраправих партій та організацій на відносини між Польщею та Україною

На конкретних прикладах продемонстровано схильність ультраправих організацій у Польщі й Україні гостро реагувати на спроби переоцінки спільного україно-польського минулого. Визначено, що це явище здебільшого характерне для західних областей України та східних воєводств Польщі. Проаналізовано здатність цих організацій впливати на відносини між Польщею та Україною.

Ключові слова: ультраправі організації, «волинська трагедія», спільність україно-польського минулого, примирення на державному рівні.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж тривалого періоду на території сучасної Західної України та Східної Польщі поляки й українці проживали поруч, розділяючи спільну історичну долю. Це сусідство іноді сприяло налагодженню тісних зв'язків та обміну культур, проте нерідко також призводило до жорсткої конфронтації. Обидва народи вважали цей регіон своєю рідною землею. Розмежування Польщі та України було здійснено силоміць наприкінці Другої світової війни та відбулося болісно для обох націй. Сьогодні ультраправі організації та партії нерідко суб'єктивно оцінюють ті трагічні події, чим загрожують добросусідським відносинам між Польщею та Україною.

Мета статті – з'ясувати, чи здатні ультраправі партії та організації впливати на відносини між Польщею та Україною. Відповідно до цієї розв'язували такі завдання:

- простежити за реакцією ультраправих політичних сил і їх прихильників на спроби примирення українців і поляків на державному рівні;
- визначити, наскільки сильним потенційно може бути вплив ультраправих сил;
- з'ясувати, які труднощі виникають під час дослідження ультраправих рухів та які перспективи їх подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Останнім часом у європейських країнах усе популярнішими стають ультраправі партії та організації, що здебільшого є проявом крайнього невдоволення громадянами міграційною політикою, посиленням впливу багатонаціональних компаній, поширенням сексуальних свобод, занепадом сімейних цінностей та нехтуванням релігійних і культурних традицій [1]. Активізація правих політичних сил не минула Польщу й Україну. Однак у цих країнах представники ультраправих традиційно не обмежуються боротьбою за збереження національної та культурної ідентичності, а намагаються суб'єктивно оцінити спільне українсько-польське минуле, яке містить чимало драматичних і неоднозначних подій. Активна діяльність політичних партій та організацій в цьому аспекті потенційно може створювати напруження у відносинах держав.

Особливий спротив ультраправих організацій викликають ініціативи політичних еліт України та Польщі щодо офіційного вибачення за скоєні в минулому злочини та спільного вшанування пам'яті їх жертв. Перший крок у пошуку історичного примирення на державному рівні зробив польський президент Олександр Квасневський. Він надіслав лист до учасників Наукової конференції з нагоди 55-річчя акції «Вісла», у якому він висловив жаль і співчуття польським українцям. За посередництвом преси лист О. Квасневського був представлений як вибачення президента Польщі перед українцями, що обурило частину польської громадськості. Зокрема, ветерани Армії крайової, представники «Товариства любителів Львова, Полісся і Волині», Кресового патріотичного руху й Об'єднання з ушанування жертв українського націоналізму вимагали проведення належних заходів із відзначення 60-ї річниці «волинської трагедії» та сподівалися на офіційне вибачення з боку України [2].

Як акт примирення президенти Польщі й України Олександр Квасневський та Леонід Кучма 11 липня 2003 року зустрілись у селі Павлівці Волинської області з нагоди відкриття там пам'ятника українсько-польському примиренню «Пам'ять – Скорбота – Єднання». Окрім запрошених, на урочистості прибули представники українських націоналістичних організацій, щоб заявити, що не вважають українців винними у «волинській трагедії». Очевидно, саме через тиск із боку українських націоналістів Леонід Кучма так і не вибачився перед поляками, а президент О. Квасневський сказав, що поляки розуміють, яку роль УПА відіграла в історії України [3]. Потрібно також зазначити, що

цій події передувала гаряча дискусія в польському парламенті: партії «Ліга польських родин», «Право та справедливість» наполягали на тому, що саме слово «геноцид» найкраще характеризувало б трагедію поляків на Волині. Однак представники інших фракцій слушно зазначили, що таке формулювання буде неприйнятним для української сторони.

Не послували примиренню також відновлення польського військового цвинтаря у Львові та встановлення пам'ятника в Павлокомі. Щодо «Меморіалу орлят» на Личаківському кладовищі, то обурення українців викликав запропонований напис про «загиблих у боях за Польщу» та використання польської військової символіки. У цьому разі противниками відновлення польського меморіалу стали не лише представники ультраправих політичних сил. Зокрема, лідер фракції «Батьківщина» Іван Денкович заявив: «усе, що відбувається, є зрадою національним інтересам України» [4]. Компроміс удалося досягти лише завдяки особистому втручання президента Віктора Ющенка. Урешті, 24 червня 2005 року за участі президентів Польщі й України на Личаківському цвинтарі відкрито Меморіал загиблим воїнам Української галицької армії та «Меморіал орлят».

Певні труднощі виникли під час вшанування пам'яті загиблих українців у Павлокомі, що в Підкарпатському воєводстві Республіки Польща. Урочисте відкриття меморіалу на греко-католицькому цвинтарі в центрі села відбулося за присутності Віктора Ющенка та Леха Качинського 13 травня 2006 року, незважаючи на погрози польських ультраправих не допустити цієї зустрічі [5].

Пізніше, у січні 2010 року, Віктор Ющенко, щоб здобути прихильність правих політичних сил, посмертно присвоїв Степанові Бандері звання Героя України. Цей учинок викликав неоднозначну й бурхливу реакцію і в Україні, і за її межами. Зокрема, міністр канцелярії президента Польщі заявив: «Ми з подивом сприйняли рішення президента України щодо Степана Бандери. Ми розраховували на велику делікатність з боку наших українських партнерів». Європейський парламент із подачі польських представників у парламенті офіційно висловив жаль щодо рішення нагородити Степана Бандеру. А 5 лютого представники ВО «Свобода» пікетували Генеральне консульство Польщі у Львові під гаслами: «Польщо, покайся!», «Бандера – наш герой». Схожі акції також провели польські ультраправі перед українськими дипломатичними представництвами в Польщі.

Не можна також оминати увагою події, що супроводжували відзначення 70-ї річниці «волинської трагедії» 2013 року, хоч вони стоять дещо осторонь від згаданих попередньо прикладів. 20 червня верхня палата парламенту (Сенат) Польщі ухвалила резолюцію щодо річниці трагічних подій на Волині, де між іншим зазначено: «Злочини та жорстокість, якими вони супроводжувались, надають цій акції характеру етнічної чистки, яка має ознаки геноциду». Як не дивно, це формулювання викликало бурхливі дискусії в самій Польщі. Депутати парламенту правого політичного спрямування на чолі з партією «Право та справедливість» вимагали внести поправку до резолюції із заміною формулювання «етнічна чистка» на «геноцид». Із цим не погоджувалися представники лібералів, лівих та правляча партія «Громадянська платформа», розуміючи, що це нашкодить відносинам з Україною. Останні «перемогли» завдяки голосуванню з вкрай малою перевагою в 10 голосів (222 проти 212). Урешті, 12 липня Сейм Польщі прийняв резолюцію з формулюванням про «етнічну чистку з ознаками геноциду» [6].

В Україні на цю подію відреагували не лише представники ультраправих. Закономірною була реакція ВО «Свобода», яка заявила про прояв «шовінізму стосовно українців». А громадський комітет «Примирення між народами» поширив заяву, в якій, зокрема, йшлося, що «однобічна ухвала Сенату Польщі – образлива для сучасного покоління українців, які шанують своїх предків, полеглих у боротьбі за незалежність України. Цей документ нехтує пам'яттю українців, які стали жертвами міжнародного протистояння». З іншого боку, 1 липня 148 народних депутатів від Партії регіонів та КПУ звернулися до Сейму Польщі з проханням, що викликало подив у польської сторони – визнати «волинську трагедію» геноцидом польського народу [6]. Це засвідчує, що оцінка українсько-польського минулого стає надмірно політизованою в Україні та використовується як інструмент політичної боротьби, що, зрештою, також не сприятиме добросусідським відносинам між Польщею та Україною та примиренню обох націй.

Наведені вище приклади яскраво демонструють, що представники ультраправих політичних сил потенційно можуть негативно впливати на стосунки між Польщею та Україною. Передусім це пов'язано з їхнім надмірно емоційним ставленням до історії свого народу, що призводить до ірраціональної поведінки й неспроможності зробити розумний вибір між шанобливим ставленням до минулого і турботою про майбутнє власної нації. Хоча традиційно такі об'єднання є нечисельними, проте доволі активними. Окрім того, за певних обставин їм може симпатизувати значна частина громадян. Тому не варто їх недооцінювати.

Незважаючи на те, що, на перший погляд, ця проблема є суто політичною, вона має чітке географічне вираження. Адже полем боротьби між українськими та польськими ультраправими за відновлення історичної справедливості стали західні області України та східні воєводства Польщі, тобто території, на якій обидва народи тривалий час жили пліч-о-пліч, неодноразово вступаючи в жорстку конфронтацію. Публіцист польського тижневика «Політика» Здзіслав Рачинський так описав ситуацію: «Польща й Україна одна одній необхідні. Цю неополітичну дійсність добре розуміють еліти у Варшаві й у Києві. Чим ближче, однак, до місць, де Сян вимиває кості жертв братовбивства, тим густіша атмосфера підозр і тим важче переборювати погану пам'ять» [5].

Вивчення ультраправих організацій є дещо проблематичним. Зазвичай такі об'єднання роздроблені та малочисельні й не завжди реєструють свої організації офіційно. Їхні прихильники – здебільшого люди молодого віку, очевидно, через свій юнацький максималізм. Ультраправі організації іноді існують недовго, до кількох років, у зв'язку з тим, що вони схильні об'єднуватись в альянси, утворюючи нову потужнішу організацію або ж навпаки – розколюватися на дрібніші об'єднання [6]. Зовсім інша ситуація з ультраправими політичними партіями – немає проблем із визначенням їхньої чисельності та напрямів діяльності. Однак вони схильні, отримавши представництво в органах влади, змінювати свою радикальну риторіку на більше помірковану. На сьогодні найбільш активними організаціями в Україні є Національний альянс та УНСО, а в Польщі – Національне відродження Польщі. Серед політичних партій ультраправих поглядів дотримуються Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Самооборона Республіки Польща й Ліга польських родин.

Висновки. На сьогодні пристрасті щодо пошуку винних у «волинській трагедії» вляглися. Однак доти, поки українські націоналісти не доб'ються визнання Української повстанської армії на державному рівні, ще не раз виникатиме дискусія з приводу її ролі в тих подіях. Увага ж польських ультраправих сил сьогодні здебільшого зосереджена на протистоянні культурному впливу Західної Європи. Хоча і в Україні, і в Польщі, більшість громадян не підтримує ультраправих через їхній надмірний радикалізм, вони є невід'ємним елементом суспільства та вагомою політичною силою. Тому маємо зважати на їхню думку, щоб не зашкодити дружнім стосункам між нашими націями. Отже, з боку представників влади не повинно лунати жодних різких та однозначних суджень щодо нашого спільного минулого, потрібно обмежитись ушануванням пам'яті загиблих і відмовитися від пошуку винних.

Джерела та література

1. Бініон М. Ультраправий марш: у Європі активізуються ультраправі [Електронний ресурс] // Український тиждень. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/World/48680>
2. Павлів В. Час готуватися до 100-ї річниці «волинської трагедії» [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2003/07/16/2994679/>
3. Сверстюк Є. В розмові двох президентів щодо Волинської трагедії забракло саме вибачення [Електронний ресурс] // Україно-польський інтернет-журнал. – Режим доступу : <http://www.ukraine-poland.com/u/publicystyka/publicystyka.php?id=1399>
4. Меморіал «орлят» відкриють у Львові [Електронний ресурс] // 5 канал. – Режим доступу : <http://5.ua/newsline/184/15320/9224/>
5. Гаврилюк Ю. Павлокома: пам'ять і прощення [Електронний ресурс] // День. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/pavlocoma-pamyat-i-proshchennya>
6. Матола В. Річниця Волинської трагедії: компромісна резолюція Польщі, критика української опозиції та «пас» з боку регіоналів [Електронний ресурс] // Український тиждень. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Politics/84463>
7. Ультраправі організації в Україні [Електронний ресурс] // Правозахисний фонд імені Р. І. Марочкіної. – Режим доступу : <http://marochkina.wordpress.com/2010/03/22/analiz-utrapravyyh/>
8. Куспись П. Україна-Польща: 20 років партнерства [Електронний ресурс] // BBC Україна. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/08/110822_independence_poland_it.shtml
9. Гаврилюк Ю. Болі сусідства без межі [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/boli_susidstva_bez_mezhi.html

Горбачук Михайл. Влияние ультраправых партий и организаций на отношения между Польшей и Украиной. На конкретных примерах продемонстрирована склонность ультраправых организаций в Польше и Украине остро реагировать на попытки переоценки общего украинско-польского прошлого. Определено, что это явление в основном характерно для западных областей Украины и восточных воєводств Польши. Проанализирована способность данных организаций влиять на отношения между Польшей и Украиной.

Ключевые слова: ультраправые организации, «волинская трагедия», общность украинско-польского прошлого, примирение на государственном уровне.

Gorbachuk Myhaylo. The Influence of Ultra-Right Parties and Organizations on the Relations between Ukraine and Poland. The tendency of ultra-right organizations in Poland and Ukraine acutely responsive to attempts through joint Ukraine-Polish past had demonstrated in the case studies. *Was* determined that this phenomenon is largely typical of Western Ukraine and Eastern Poland. The ability of these organizations to influence on the relations between Poland and Ukraine had analyzed.

Key words: ultra-right organizations, «the tragedy of Volyn», community of Ukraine and Poland last, reconciliation at the national level.